

Trans stemmer på den litterære scene

Indtil for nylig har det været umådelig sparsomt med danske bøger om transkønnethed set "indefra". Men i april udkom Alex Zichaus autofiktive roman *Ubehagets soundtrack*, og et år tidligere udkom Maria Haanings selvbiografi *Ham og mig. Født som dreng, genfødt som kvinde*. Forsker i transkønnethed, Tobias Raun har set nærmere på de to bøger.

L yden af Daft Punks grovy hit "Get Lucky" banker ud af højttalerne og akkompagnerer mig, mens jeg sidder ved Mac-tastaturet. Det er en rigtig ørehænger og feel good sang. Anderledes forholder det sig med bogen *Ubehagets soundtrack*.

Alex Zichaus debutroman *Ubehagets soundtrack* udkom i april i år og tager læseren med ind i en trans mands erfaringsunivers tillagt rigeligt med underlægningsmusik. Bogen namedropper bands og musiknumre, som romanens transkønnede jeg-fortæller holder af eller afskyr. Gennem musikken kanalisere romanens fortæller ellers svært håndterbare følelser ud. For det er ikke bare livet som transkønnet, der er vanskeligt, men også faderens død i barndommen og senere moderens. Der er rastløshed, utilpashed, vrede – eller kort sagt en følelse af ubehag i bogen. Samtidig er der en leg med sprog og form, og man fornemmer en forkærlighed for sprogeksp eksperimenterende, billedtæt poesi à la Michael Strunge.

FÅ TRANSBØGER

Kun et år før Alex Zichaus *Ubehagets soundtrack* udkom Maria Haanings selvbiografi *Ham og mig. Født som dreng, genfødt som kvinde*, der i en mere traditionel selvbiografisk form skildrer transkvinden Marias liv og levned.

Omend disse to bøger er markant forskellige, er der alligevel en række fælles træk: Begge fortæller om ubehagelige og smertefulde oplevelser af at være kropsligt fejludstyret, misgenkendt og genstand for mobning – og om at flytte fra provinsen til storbyens anonymitet og mangfoldighed.

Det har ellers været umådelig sparsomt med danske bøger om transkønnethed set "indefra". Udover små selvudgivne publikationer kan jeg kun komme i tanke om én tidligere udgivelse, nemlig Thomas Holcks *Hamskifte* fra 1985.

Hvor Alex Zichaus's bog giver anledning til overvejelser om, hvorvidt der er en spirende trans litteratur på vej i Danmark, rejser Maria Haanings selvbiografi mere politiske spørgsmål, der retter sig mod lovgivning og et behandlingssystem, som svigter hende.

HORMONER PÅ EGEN HÅND

Maria Haanings selvbiografi *Ham og mig. Født som dreng, genfødt som kvinde* beskriver, hvordan Sexologisk Klinik på Rigshospitalet nægtede at give hende hormoner og operationer, fordi hun var under 18. Hun starter derfor i hormon-forløb på egen hånd, på sin praktiserende læges nåde, og får en brystoperation for egen regning. Da hun som 18-årig igen henvender sig til myndighederne for at få gode råd og hjælp til en genitalieoperation, skuffes hun: "Jeg troede, at behandlerne derinde ville støtte mig i min beslutning og netop havde forståelse for og erfaringer med folk som mig [...] Men efter et langt og meget ydmygende besøg på klinikken gik det op for mig, at klinikken holdninger og det danske sundhedsvæsen måske er det mest reaktionære i hele Europa, hvad angår trans personer" (Haaning s. 36).

I bogen beskriver Maria samtalerne på klinikken som at blive udsat for forhør, hvor "en psykiater havde krydsforhørt mig om så intime ting, at jeg følte mig krænket og åndeligt voldtaget" (Haaning s. 36).

Ikke alene var forløbet ydmygende og grænseoverskridende, men efter et års research på nettet følte hun sig også bedre informeret end overlægen (Haaning s. 38).

EN FREMSKRIDTSORIENTERET REJSE MOD ET BESTEMT MÅL

Maria Haanings selvbiografi *Ham og mig. Født som dreng, genfødt som kvinde* ligger inden for rammerne af den trans-selvbiografiske genre, som har haft en tendens til at blive kronologisk fortalt. Som litteraturforskeren Jay Prosser noterer sig, så giver den transkønnede selvbiografi, som genren i øvrigt, livets uorganiserede kaos en struktureret form. Derfor bliver kønslige transitioner ofte beskrevet som en lang fremskridtsorienteret rejse hen mod ét bestemt mål (hormonterapi og kønskorrigerende operationer); som en rejse hjem til et sandt selv, der finder fred (Prosser s. 115-117). Den transkønnede selvbiografi ligner dermed dannelsesromanen, hvor jeg-fortælleren modnes, mens der søges efter svaret på det eksistentielle spørgsmål: "Hvem er jeg?"

Zichaus's roman bryder derimod den struktur. Bogen skifter kontinuerligt mellem fortid og nutid samt mellem et "jeg" og et "du". Det virker en anelse konstrueret og gør bogen anstrengende at læse, ikke mindst fordi jeg'et og du'et kæmper mod hinanden. For læseren er det vanskeligt helt at bestemme, hvilken del af hovedpersonen, der er jeg'et, og hvilken der er du'et. Jeg'et fremstår som det barn, der blev opdraget som pige, mens du'et er den medicinsk transitionerede transmand. Som der står skrevet om den voksne person, som naboerne ser: "For de kunne ikke se mig på hverken dit ansigt eller din gang, og de kunne ikke længere høre min stemme. Din stemme var tre toner dybere end min. Og dog boede du i mig, det var ikke omvendt, uanset, at det så sådan ud" (s. 29). Det er altså jeg'et, der er udgangspunktet for du'et, om end dette du tydeligvis afskyr jeg'et og har svært ved at forlige sig med det. Det er et du, der forsøger at fjerne jeg'ets tilstedeværelse, og som er (selv)destruktiv, lettere suicidal og ikke videre sympatisk.

TRANS SOM EN SKIZOFREN TILSTAND ELLER?

At skrive en roman i jeg- og du form ligger tæt op af nogle af de diskurser omkring transkønnethed som cirkulerer, ikke mindst i gyserfilm. Her fremstilles transkønnethed eller cross-dressing som en næsten skizofren eller psykotisk tilstand, der leder til mord, som vi kender det i filmene *Dressed to Kill*, *Psycho* og *Silence of the Lambs*.

Zichaus's roman *Ubehagets soundtrack* leger også med samme tematik ved at antyde, at transkønnethed er en form for indre splittelse eller kamp, og der vil helt sikkert være mange læsere, der vil forfalde til at stoppe her. Men romanen gør noget andet og mere. Først og fremmest kommer denne splittelse ikke kun indefra men også i høj grad udefra; det er en udefrakommende socialitet, der sætter et skel imellem et før og et efter, et antydet "kvindeligt" jeg og "mandligt" du. Det er udenforstående, der benævner transitionen som et kønsskifte, som en bevægelse "fra en personlighed til en anden" (s. 23), selvom om både jeg'et og du'et i fortællingen opponerer mod denne forståelse og begrebsliggørelse.

Den lidt fortænkte jeg- og du form virker altså som en mimen af nogle gængse forståelser af, hvad transkønnethed er – men udstiller også selvsamme.

"HOME IS THE PLACE YOU LEFT"

I Zichaus's roman optræder der samtidig flere forskellige jeg'er, hvor et mere nutidigt jeg (et genkendeligt mandligt jeg) er tilbage i hjembyen og prøver at forene sig med fortidens oplevelser med mobning og lærernes manglende forståelse. Gamle, velkendte steder opsøges, hvor jeg-fortælleren fx møder en gammel klassekammerat på den lokale bodega, og hvor mødet viser vanskeligheden ved at integrere jeg'et og du'et, når hovedpersonen samtidig vil opretholde en usynlighedens privilegium, hvor han bare er "one of the guys". Hovedpersonen lader derfor som om, han er en dreng fra en anden klasse for at signalere et kendskab til stedet uden at skille med sin trans status. Det resulterer dog i, at han må tale om sig selv som barn/teenager i tredje person. Han føler sig således delvis nødsaget til at ofre sit eget tidlige jeg på det maskuline fællesskabs alter, og sikrer sin egen normalitet ved at medgive "hendes" (som kammeraten siger) og "dets" (som han selv kun kan få sig til at sige) mærkværdighed. Kammeraten siger: "Ja, hun var godt nok speciel.

Eller han... eller det!' Vi grinede begge to. Det slog mig, at jeg grinede. Hvad fanden gik der af mig? Jeg grinede af mig selv." (s. 127).

Ryterne om hovedpersonens transition er for længst gået igennem provinsbyen. Om end man fornemmer, at fortælleren tager tilbage for at få de to ("jeg" og "du") til at forliges og forenes, så synes det dog alligevel skræmmende at skulle påtage sig den andetgørende diskurs. Som romanens hovedperson flere steder påpeger, tillægges han som trans person en ekstraordinærhed og anderledeshed, som ligger fjernt fra den kedelige heteroseksuelle mand, han føler sig som. For at blive genkendt som denne almindelige mand, ser han sig derfor nødsaget til at lægge dele af sin historie og sin smerte tavs.

Som Zichau skriver: "Hospitalsindlæggelser, der aldrig måtte tales om, ar, man ikke kunne forklare, handlinger, der måtte tilskrives distræthed eller ubeslutsomhed, selvom alt havde været minutøst planlagt, erfaringer, som ingen måtte vide, at man havde" (s. 176).

Det synes vanskeligt at finde rum for anerkendelse og genkendelse af disse problematikker, og måske synes det også for grænseoverskridende at dele, ikke mindst af frygt for at kompromittere den identitet, som han endelig har opbygget. I flashbacks fortælles også om utallige episoder, hvor netop dét at være kendt som en dobbeltidentitet, har været uendelig stigmatiserende for ham såvel som for dem, der har været tæt på ham. Der berettes således om en episode, hvor han har haft sex med en kvinde, som han efterfølgende møder, hvor hun har hørt sladder om hans historie: "Hun udstrålede skam over at have været sammen med dig. Men du havde ikke holdt hende for nar, du havde gjort noget, der var endnu værre. Du havde brændemærket hende [...] og nu bar hun også rundt på en tavshed, hun ikke kunne afsløre, med mindre hun ville gøre sig selv til grin" (s. 136).

Både transpersonen og hans flygtige seksualpartner efterlades i stigmatiseringens skygge. Den unavngivne kvinde havde ikke kunne mærke forskel på en påspændt eller fastsiddende pik – og hun havde til og med nydt det, som hovedpersonen fortæller: "Det værste for hende var erkendelsen af, at du havde været en helt almindelig fyr og slet ikke passede ind i det billede, hun åbenbart altid havde haft af 'sådan én som mig'" (s. 136).

AT SKRIVE SIN HISTORIE PÅ EGNE PRÆMISSER

Stoppet i hjembyen er dog ikke bare et forsøg på at forene sig med sin fortid, men også et forsøg på at hævne sig eller få oprejsning.

"Jeg måtte vise alle dem, der havde ydmyget dig, at jeg var her endnu, og at deres ihærdige forsøg på at dukke dig havde slået fejl" (s. 138). Og måske kan hele bogen læses som del af et sådant projekt – et forsøg på med egne ord og i selvdefinerede rammer at fortælle historien om transkønnethed. Og samtidig indgår der i bogen også metarefleksioner over, hvad konsekvenserne er ved at stå frem.

Som Zichau skriver: "Men jeg ville ikke gøres til genstand for folks undersøgende blikke, så længe min lidelse opfattedes som noget 'interessant' eller 'seksuelt' (s. 175). Det er modstanden mod at blive mærkværdiggjort og sensationiseret, hvilket har en tendens til at være prismet, som trans personer ses igennem, ikke mindst når de optræder i medierne.

Bogen ender ikke i forløsning, men det er dog et forsøg på at træde ud af tavshedens vakuum og favne "jeg'et" såvel som "du'et".